

a bizonyosság is, hogy amikor a fiú a kereszten kiszenved, az édesanyja akkor is ott van. És amikor a testét leveszik, akkor Mária anya egyszerűen, emberien, női, anyai érzelmei és keserve összességével kétségbeesik: siratja a fiát. Joga van hozzá, mert fia egész élete során mindig ott volt, mindig az édesanyja volt. Nem csupán megszülte. Nem, nem! Valójában nem a betlehemek lágy dallamai szólnak Máriáról, az édesanyjáról. Szülni minden egészséges testű nő tud: biológiai adottság. De felnevelni és azt éreztetni egy (Jézus esetében rövid) életen át: hallgatlak, fiam, veled vagyok, fiam... az a nehéz.

Ez tehát Húsvét. Húsvét legalább annyira szól Mária édesanyjáról, mint a Feltámadotról. És mindkettő, így együtt az ember reménye.

Húsvét után előbb-utóbb (ezúttal a Húsvét-számítás összefüggései miatt viszonylag hamar) itt a május: Mária hónapja.

Talán ez is vezérelhette a történelmileg új, szép szokás kialakulását: május első vasárnapja az édesanyák ünnepe. Isten éltesse őket s tartsa meg őket nekünk, az emberiségnek úgy, hogy ne csak világra hozni tudjanak, mert az csak biológiai összefüggés. Szeressetek, neveljétek minket és aggódjatok értünk, kiröppenő fiakért és lányokért, édesanyák, folyamatosan.

dcs

Örményekre emlékezve *(második rész)*

Kovánián Haruttyunnál senki sem tudta volna jobban megkedveltetni velem az örmény népet. Ő adta kezembe „A Musza Dag negyven napja”-t, amit egy szuszra olvastam végig, mélyen meghatódva a könyv szereplőinek kegyetlen sorsán. Aztán egy orosz régész nő csodálatos könyve következett, aki Lengyelországból követi az időben visszafelé az Ararátig ennek a sokat próbált, edzett népnek a sorsát. Itt találkoztam először a katolikus szóval és Ecsmiadzinna. Az egész könyvből a végtelen tisztelet és csodálat hangulata áradt. Gábor Miklós Ala-tau Ararátja csak hab volt a tortán. Aztán teltek-múltak az évek és nem gondoltam arra, hogy egyszer valami közöm lesz az erdélyi örménység egyik legkiválóbb alakjához, **Czárán Gyulához**, a bihari turizmus nagy mecénásához és egyben művelőjéhez. Pedig így történt, mégpedig drága édesapámnak köszönhetően. Valami rejtelmes és sorsszerű véletlen őt rendelte a seprősi Czáránok földi maradványainak megmentésére.

A Lengyelországból menekült, jómódú örmény család először Gyergyószentmiklóson, majd az arad-megyei Seprősön (Sepraus) telepedett le a XVI. században. A XVIII. században a község római katolikus temetőjében kápolnát és alatta sírboltot építettek. A II. világháború és a kommunizmus győzelme nemcsak a virágzó polgári rendet zúzta szét a faluban, hanem magát a Czárán családot is. Az új, „népi” hatalom rátette a kezét ingó és ingatlan vagyonyukra. Azokat a Czáránokat, akik idejekorán nem menekültek külföldre, különböző kényszerlakhelyekre száműzték. A Czárán-kápolnával egyelőre nem tudtak mit kezdeni, sem irodának, sem raktárnak nem felelt meg. Hívek híján hagyták, hogy magába roskadjon az idő szorításában. A mindenható helyi tanács a kilencszázhetvenes években elérkezettnek látta az időt, hogy végérvényesen megszabaduljon „a falu központjának forgalmát akadályozó” építménytől. Rögtön eszükbe jutott az Erzsébetvárosba (Dumbráveni) deportált Czárán István, aki lám-lám, újból tulajdonossá lépett elő - mivel a néptanács elnöke írásban szólította fel a kápolna tatarozására; mert ha ez nem történik meg, kezdeményezni fogják annak lebontását. Czárán István ekkor már a hetvenes éveit taposta és anyagilag nem tudta támogatni a tatarozást. Menteni próbálva családja nyughelyét, felajánlotta a kápolnát a temesvári római katolikus Püspöki Hivatalnak. Javaslatát elutasították.

Időközben Málnásfürdőn egy ingatlant katolikus templommá építettek át, amelynek nem volt harangja. Egyházközségünk a mikóújfalusi plébánia filiáléja volt. Plébánosa, Sántha Antal tudomást szerzett a seprősi kápolnáról, amelynek renoválása fejében bárki megkaphatta a kápolna két harangját. Édesapám, Zsigmond László ezidőben a málnásfürdői leányegyház gondnoka volt. 1976. január 23-án találkozott először az időközben már 80 évesé lett Czárán Istvánnal. A továbbiakban édesapám levelezéséből idézek:

„Id. Czárán István úr írásbeli engedélyével 1976 március 10-én kiutaztam Arad megyébe, Seprős községbe, és feljegyeztem az elvégzendő javítási munkálatokat és a szükséges anyagokat. Visszafelé Erzsébetvárosban /.../ megkötöttük a fentiekre vonatkozó szerződést. Czárán úr /.../ a seprősi néptanácshoz folyamodott a kápolna javítási ügyével, ahonnan írásbeli jóváhagyást kapott." De a tatarozásra nem került sor, mert a seprősi tanács döntést hozott a kápolna lebontására, semmissé nyilvánítva előző határozatát, amely a renoválást látta célszerűnek. „A két harangot 1976 június 24-én hoztuk el Sántha Antal plébános úrral Málnásfürdőre." (Zsigmond László)

Alig zajlott le a harangszentelés (július 10.), apámnak máris utaznia kellett a kápolna lebontására. Július 14-én érkezett a helyszínre. Ekkor már félig lebontották a templomot. Seprős község és az ortodox egyház jóvoltából kijelölték az ortodox temetőben azt az örök sírhelyet, amelyet az újratemetéshez ajánlottak fel. A Czárán Istvánnak küldött levélben (1976 július 18.) apám a legapróbb részletekig beszámolt:

„14-én délután kiásattam a temetőben kijelölt sírhelyet. Bezsaluztattam és betonnal beönttettem az alját. Ehhez a néptanács azzal segített, hogy embert és szállítóeszközt bocsátott azonnal a rendelkezésemre, fizetés ellenében. Másnap, 15-én reggel nyitottam fel újra a kriptát. Ide is embereket vezényelt a néptanács. Az elnök, az alelnök, az egyik milicista és több csodálkozó «díszőrsége» mellett 17 koporsót szedtünk ki a kápolna alól. A legelső frontból Czárán Emánuel koporsója (dupla) volt a legjobban konzerválódva, csaknem teljesen ép, minden ornamentumával. Ezt jelöltem ki a csontok, maradványok közös szállásául. Az Emánuelen olyan szép volt a sujtásos díszmagyar, hogy gyönyörködni lehetett benne. A csizma a lábán teljesen ép volt, csak a szár felső része volt elenyészve. Ebbe a koporsóba gyűlt össze minden maradvány, ruhadarabokkal együtt. Apró, ruhadíszeket képző üveggyöngyöknél egyéb semmilyen anyagból való tárgy, emlék nem került elő.

A délutáni órákban végetért az elég nehezen bontható és megközelíthető kripták «kilakoltatása»... Addigra kiöntötték részben az új kriptá helyét is. Hét darab emléktáblát sikerült beépíteni a kriptá belső falaiba, köztük egy gyönyörű, márványból faragott családi címerdomborművel díszítettet is, a Czárán Gyuláét, aki bár nem ott nyugszik (hanem Menyházán - *a szerző megjegyzése*), de a tábla mint remekmű megérte, hogy átmentsék az utókornak /.../ A falu népe sokáig búcsúzkodott a hamvaktól. Háborogtak, méltatlankodtak, különösképpen, amikor a két 1500-as buldózer nekitámadt a maradék falaknak és lekaparta a földet a kriptá boltozatáról.

Felsajgott bennem a költő szava: «...ezért valaki felelős!» Hogy kit és mikor tesz majd a történelem felelőssé ezért a műemlékért, azt nem lehet tudni, de azért írom le így, ahogy tudom, hogy legalább ennyit tudjanak abból, amit sajnós, nekem látnom kellett.

Szombaton, 17-én reggel Simonyifalvára siettem kerékpáron, és bejelentettem Dunay Ferenc plébános úrnak jöttöm célját. A seprősi Czárán család életben lévő fiától, Czárán Istvántól nyert felhatalmazásom alapján felkértem, hogy a mai napon végezzen temetési szertartást 17 előd új sírja felett. Délelőtt 11 órakor ott is volt a seprősi temetőben. A latin nyelvű szertartás után, amelyet ketten végeztünk, liberát énekeltünk.

A kriptá belső vasajtóját átmentettem a temetőbe 2 drb. erős vaspánttal együtt. A vaspántokra

helyeztem a vasajtót, arra a betonvas hálózatot, s ezután öntöttem rá a betont. A borítóra a friss betonra helyeztem 3 drb. címeres márvány emléktáblát a kápolnából. A fejhez pedig betonba odaállítottam azt a rózsaszínű márvány sírkövet, amelyet szintén a kriptában találtam. Annak a sírfelőli lapjára lesz rávésve a következő felirat: 'A seprősi Czárán családok hamvai 1813-1906. Idetemetve 1976-ban'. A feliratot Dunay plébános úr fogja elvégeztetni, melynek költségeit vállaltam.

Sokszor, szívélyesen üdvözölve, őszinte szeretettel
Zsigmond László

Két koporsót a marosvásárhelyi temetőben temettek újra. A kápolnából kimentettek szomorú mérlege a következő:

1. Tábla nélkül, a legkorábbi temetkezésből
2. Tábla nélkül, a legkorábbi temetkezésből
3. Tábla nélkül, a legkorábbi temetkezésből
4. Czárán István 1774-1846
5. Czárán Istvánné sz. Rétháti Kövér Johanna 1784-1861
6. Czárán János 1808-1883
7. Czárán Jánosné sz. Talpasi Kapdebó Terézia 1812-1887
8. Péchy Károlyné sz. Czárán Janka 1845-1925
9. Id. Czárán Géza 1848-1927
10. Id. Czárán Gézáné sz. Vidos Ilona 1872-1928
11. Ifj. Czárán Géza
12. Czárán Elek
13. Czárán János 1814-1882
14. Czárán Tivadar 1810-1888
15. Czárán Emánuel 1814-1885
16. Czárán Emánuelné sz. Kövér Róza 1836-1882
17. Czárán Márton 1847-1911
18. Czárán Aranka 1850-1892
19. Czárán Gergely 1818-1890
20. Czáránné Baracházi Kapdebó Anna 1827-1864
21. Czárán Gyula 1847-1906 (menyházi temető)
22. Czárán Emánuel 1813-1889
23. Czárán Antal 1822-1893
24. Csíky Viktorné sz. Czárán Szidónia (menyházi temető)

Azt, hogy mindez miképpen érintette Czárán Istvánt, akinek a szülei, testvérei is ott voltak eltemetve, nem lehet tudni, de édesapámhoz írt köszönőlevele sok mindent elárul:

„Igen Tisztelt Zsigmond úr!

Hálásan köszönöm levelét, melyben részletesen beszámolt a Seprősön végzett, szomorú munkáról! Szeretném meg nem történtenek venni a dolgot, és mindent elfelejteni! Remélem, ha minden rendben lesz, eljön, hogy személyesen is megköszönhessük jóságát, hogy oly lelkiismeretesen intézett el mindent!

Kiváló tisztelettel *Czárán István*

Dumbráveni, 976 júl. 20."

Seprősön ma már nem élnek sem örmények, sem magyarok. A törmelékkel együtt simultak az anyaföldre a megbolygatott emlékek is. Egy hely van még csak, ahol szóra lehet bírni a múltat: a címerpajzsos, közös Czárán-sír a temetőben.

A málnásfürdői kápolnába került harangokon kívül a seprősi kápolna meglévő berendezése, a gyertyatartóktól az oltárképig és padokig - de a legértékesebb darabok kétségkívül a bronzharangok, amelyek a XIX. század közepéről, és a XX. század elejéről származnak. Ma ők képviselik Málnásfürdő régiség-értékeit.

A kis harang oldalán Napba öltözött Szűz Mária áll a kis Jézussal, a szemben lévő oldalon pedig a Korpusz látható. Alul és felül akantusz-leveles, illetve lóbuszvirágos girland fut körül rajta. Felirata: Öntetett seprősi birtokos Czárán János, István és Kristóf testvérek által. Öntött éngem Horner Henrik N. Váradon az 1840 évben.

A nagy harangon ez áll: Patent 82,5 - Hönig F. Arad 1926.

Íme, így kerültek a Czárán-harangok Málnásfürdőre. És ha eddig nem is mondtuk ki hangosan, mindnyájan tudjuk: addig őrizzük, amíg egy katolikus hívő él Málnásfürdőn. Addig biztonságban vannak.

Talán lesz még egy Zsigmond László, aki tovább menekíti őket, ha az úgy van megírva a csillagokban.

Zsigmond Enikő geológus
Csíkszereda, 2003. II. 22.

Hírek, felhívások

Április 2-án Szentendrén a Barcsay műteremház falán (Zenta u. 5.) Mádl Dalma asszony Miakich Gábor polgármesterrel és Farkas Ádámmal - a Magyar Képzőművészeti Egyetem rektorával - együtt avatta fel *Barcsay Jenő* emléktábláját, amely Szabó Ádám szobrász alkotása. A Barcsay jogutódok meghívására az EÖGYKE kis csapattal képviseltette magát a szép ünnepségen, majd a Barcsay kiállító teremben tartott irodalmi, zenés fogadáson.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretné megjelentetni a **Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája** pótkötetét, de a nagy érdeklődésre tekintettel tervezzük a javított, bővített kiadást is. Kérjük az érintett - különösképpen a Pászákász, Petraskó és Rátz családokat - , hogy a hiányzó adatokat küldjék meg a szerkesztőség címére.

Kérjük, mindenki jelezze, ha téves adatot észlelt.

Előkészületeket folytatunk, hogy elkészülhessen az **Örmény eredetű családok genealógiája** című kiadvány, mint az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat része. Kérjük tehát a családok jelentkezését, akár Gudenus János József genealógus (1211 Budapest, Kiss János altb. u. 61.), akár a szerkesztőség címén. Kérjük az iratokat (fénymásolatukat), adatokat mellékelni.

Az EÖGYKE megkezdte egy „**Erdélyi magyarörmény szakácskönyv**” előkészítő munkálatait. Kérjük, küldjenek recepteket! A szerkesztőség címére érkező recepteket a tervezett könyv szerkesztői fogják kiválogatni; nyilvánvaló, hogy ugyanazon étel többféle recept szerint is készülhet, ám egyetlen ételről nem szükséges húsz-harminc leírást közölni, néhányat - táj, családi szokás, vagy időrend szerint eltérőt azonban igen. Ezt a válogatást a könyv összeállítói végzik el, akik kéri: a recepteket névvel aláírva küldjék be, hiszen a szakácskönyv hitelességét is az fogja biztosítani, hogy aki receptet ad meg, annak a neve is ott szerepel - a könyvben is.